

פרשת נצבים

ואמר הדור האחרון...מה קרי האף הגדול הזה (כט, כא)

האם גם לנו יסמנו 'וי'?

ואמר הדור האחרון... ואמרו כל הגוים, על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת? מה קרי האף הגדול הזה...? על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבתם אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים!

וקיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה... ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו... ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה: (דברים כ"ט כ"א - ל' ג').

בפרשת השבוע התורה מתייחסת לדור 'אחרית הימים' שזה בעצם הדור שלנו (כפי הסימנים שנתנה לנו המשנה בסוטה ט' ט"ו) - והיא פורסת בפנינו את מצבנו הירוד והרדוד בכל המישורים והתחומים, הן ברוחניות והן בגשמיות, ולאחר מכן שואלת התורה את השאלה הפופולארית המעסיקה את כולנו, שאלה עמוסה בדם ודמע ושאלו וסבל וכאב וצער ויגון, שאלה שעומדים מאחריה אלמנות ויתומים וחולים ורעבים...

מה קרי האף הגדול הזה? מפני מה אלוקים רגוז כל כך על בניו היקרים (כפי שניסח זאת התרגום)? מדוע מידת הדין רובצת על עם ישראל? למה הם לא זוכים למנוחה ולנחלה ולשקט ולשלווה?

כמובן שהתורה לא משאירה אותנו בממתינה, והיא עונה לנו תשובה חדה וברורה:

על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבתם, אשר כרת עמם בהוציאו אתם מארץ מצרים! עזיבת התורה וההתעלמות מהבורא ומצוותיו - הם סיבת הצרות והתלאות שפוקדות אותנו.

כן כן, העוצמה והרשעות של שונאינו הקמים עלינו ומאיימים לכלותנו... המחלות חשוכות המרפא הנוגסות בנו ללא רחם... הכלכלה המקרטעת והקורסת והיוקר המאמיר... הצרות והטלאות שאנו עוברים בחינוך הילדים וכו'... זה לא בגלל החור באוזון ולא מחמת סיבות גשמיות, אלא זו תוצאה ישירה של התעלמות מהבורא ותורת משה - מי יותר ומי פחות.

וכיון שכך ברור שהתרופה למצבינו היא 'רוחנית' בלבד, ולמען הסר ספק מלב עיקש ומפקפק ומתחמק ומתרחק - נצטט את הפסוקים על כך:

וקיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה... ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו... ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך!

בורא עולם מבטיח שאם נתקרב אליו ונדבק במצוותיו - הוא ירחם עלינו, וכבר יודעים אנו שרחמי ה' אינם מוגבלים והם מכילים בתוכם את הישועה בכל התחומים, ובאמצעותם ניתן לקבל אפילו ניסים מעל הטבע.

רוצים מסמכים? נא להדק חגורות... אנו יוצאים כעת למסע עתיק מתקופת 'הנביאים' ומדפדפים אחורה בערך 2700 שנה, שם אנו מוצאים את הנתונים הבאים:

היה נביא קדוש שקראו לו חזקיהו - ומובא בחז"ל שהוא היה ראוי להיות משיח, ולחזקיהו היה בן בשם מנשה שהיה ההפך ממנו 180 מעלות, וכדי להבין את עוצמת רשעותו של מנשה - נעלה כאן מספר קווים

פרשת נצבים

לדמותו:

* מנשה עבד את כל העבודות זרות שהיו בעולם וסחף אחריו המונים מבני ישראל (מלכים ב' כ"א י"א), ואף העמיד צֶלֶם [פסל] בהיכל בית המקדש (שם כ"א ז').

* מנשה התאכזר על זרעו והעביר את בנו באש לכבוד העבודה זרה [עבודה זרה שנקראת 'מולך'] (שם כ"א ו').

* ידיו היו מגואלות בדם רב ולא היה לו כל רגש לחיי אדם, ובגללו רבים וטובים מעם ישראל נחלשו גם הם בשפיכות דמים (שם כ"א ט"ז מצו"ד).

* מנשה רצח את סבו ישעיהו הנביא (רד"ק שם) ונלחם בשאר נביאי ה' (רלב"ג שם).

* מנשה קלקל ודרדר את עם ישראל וגרם להם להיות רעים במעשיהם - יותר מהגויים רח"ל (שם כ"א ט' מלבי"ם).

* למנשה היו "מעלות" נוספות ובספר 'דברי הימים' התורה כותבת עליו את "השבחים" הבאים: וְעוֹבֵן וְנֹחֵשׁ וְכֹשֵׁף וְעֹשֵׂה אוֹב וְיִדְעוֹנִי... הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹת הַרְעָה בְּעֵינֵי ה' לְהַכְעִיסוֹ (ד"ה ב' ל"ג ו'), והתורה מעידה שמנשה מרד בה' 'להכעיס' ולא 'לתיאבון' (מלכים ב' כ"א ו' מלבי"ם).

עד כאן תקציר לדמותו של מנשה הרשע, ואין פלא שהתנ"ך תולה בו את סיבת חורבן בית המקדש הראשון (שם כ"א י"א - י"ב).

הזמן חלף ודלף ומנשה המשיך במעשה פשע ורשע תוך כדי התעלמות מוחלטת מאזהרות הנביאים - עד שסאתו הוגדשה ובורא עולם החליט למצות עימו את הדין, והוא גרם ששרי הצבא של מלך אשור יתפסו את מנשה ויאסרו אותו בשלשלאות של נחושת ויביאו אותו לפני מלכם - ומלך אשור החליט להרוג את מנשה במיתה משונה, והוא הכניס אותו לסיר נחושת ענק והתחיל לבשל אותו (ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב).

מנשה ראה שרגעיו ספורים והוא התפלל לעבודה זרה שתציל אותו, אך האליל איכזב. הוא התפלל לאליל נוסף, והנה מתברר שגם אליל זה מזויף. מנשה החליט ללכת על כל הקופה והוא החל להזכיר את כל האלילים. אלוקי פעור, המולך, הבעל, מרקוליס, מר-מתוק, מר-מרק, אך כולם אכזבו אותו - והתברר לו שכולם מזויפים, ובינתיים... הוא רוקד בסיר. לא משמחה - אלא מפני שהוא כבר לא יכול יותר, והוא לא ידע מה לעשות!

לפתע מנשה נזכר שאביו לימדו פעם שני פסוקים שכתוב בהם בְּצַר לָךְ... וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְקֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלוֹ, כִּי אֵל בְּרוּם ה' אֶלְקֶיךָ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ... אביו לימדו שיש אלוקים בשמים שהוא 'כל יכול', ומנשה החליט לפנות לאלוקים הזה והוא אמר לפניו כך:

אלוקים שבשמים! אם תעזור לי לצאת מהסיר הלוהט, סימן שאתה אלוקים אמת. אך אם לא תושיעני זה סימן שאתה כמו כל האלילים שהזכרתי מקודם - חס ושלום.

ומבואר בגמרא (שם) שמלאכי השרת נלחמו בכל כוחם כדי למנוע מתפילתו של מנשה לעלות לרקיע, אך

פרשת נצבים

אלוקים חתר חתירה מתחת כסא הכבוד והכין פתח מיוחד כדי שתפילתו של מנשה תגיע לכסא הכבוד, והוא הורה לרוח לשלוף את מנשה מהסיר הלוהט - ולשאת אותו למקום אחר, וכך מנשה ניצל.

עד כאן השתלשלות הדברים, ועל הסיפור הזה שואל הרב פינקוס זצ"ל שאלה עצומה:

הרי מנשה היה במצב קשה, מלך אשור בישל אותו בסיר לוהט ולא היה לו כל סיכוי לשרוד את המצב הזה. אם כן כיצד הוא העיז להתייגר ולהתחצף כל כך לבורא עולם - תוך כדי שהוא מבקש את עזרתו? כיצד הוא העיז לומר לה' 'אם לא תעזור לי - סימן שאתה כמו כל האלילים?' מה ההיגיון שבורא עולם יושיע אותו עם חוצפה שכזו? והפלא הגדול הוא שה' שמע את תפילתו! מה קורה כאן? כיצד זה יתכן? ענה הרב פינקוס זצ"ל תירוץ נפלא ועצום, שהוא יסוד ענק ביהדות:

מנשה כלל לא התחצף לה', אלא הוא אמר לפניו חשבון עמוק מאוד:

אלוקים! אני יודע שחטאי רבים ואיני ראוי לנס. אך סיפרו לי שאתה "כל יכול ובלתי מוגבל"... אמרו לי שלרחמיך אין גבול... כעת אני בצרה קשה ומבקש את עזרתך, ואתה חייב להושיע אותי.

אלא מה תאמר, שאני רשע גדול - ומחמת זאת אין בכוחה של מידת הרחמים להוציאני!?

אם כן מתברר שאתה מוגבל... מתברר שלמידת רחמיך יש גבול... וכיון שכך, הרי אתה כמו שאר האלילים. הם מוגבלים - וגם אתה מוגבל חס ושלום. והרי סיפרו לי שאינך מוגבל, לכן אתה מוכרח להצילני.

אמר ה', למרות שמנשה הגדיל להרשיע ולפי מידת הדין לא מגיע לו שאושיעו, [הרי הוא לא עשה תשובה ולא ישב בתענית ולא תיקן את אשר עיוות], למרות זאת אני חייב להצילו! אם לא - הרי אני נועל דלת בפני בעלי תשובה - שהם עלולים לחשוב שרחמי ה' מוגבלים חלילה, והרי זה לא נכון.

מיד באה רוח ושלפה את מנשה מהסיר.

כאן תם הסיפור, ועימו המסר האדיר: יהודי יקר, דע לך שרחמי ה' אינם מוגבלים ובכוחם להושיע את האדם מהמצב הכי קשה - למרות שכל הסיכויים כנגדו, ועם מידת הרחמים ניתן אפילו לעוף מסיר לוהט אל חוף מבטחים - ולהינצל מהצרות הכי קשות!

ואת המתנה הזו בורא עולם מבטיח לנו בפרשתנו, אם נשוב בתשובה באמת ונחפש את קירבתו. ואיך זה עובד? מה הסוד של הנוסחה הזו?

'מידה כנגד מידה', ובניסוח נוסף של חז"ל זה נקרא "במידה שאדם מודד בה מודדים לו" (סוטה א' ז'). מה כוונת המשורר והסופר?

כאשר האדם היהודי שב בתשובה מלאה על חטאיו והוא מקיים את המצווה של וּשְׁבַתְּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ, באותו רגע בורא עולם נוהג עימו באותה מטבע - ומתקיים בו המשך הפסוק וּשְׁבַתְּ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַמְסְךָ. ואם האדם מוקף במידת הרחמים, ממילא הוא מוגן כבר מכל הצרות.

עד כאן ראינו שלושה שלבים:

פרשת נצבים

- 1) התורה מתארת לנו את צרותינו.
- 2) התורה מגלה לנו שזה בגלל שעזבנו את הבורא ונטשנו את מצוותיו.
- 3) התורה מודיעה לנו שהפיתרון לצרותינו זה להתחזק במצוות ולחפש את קירבת ה', ועל ידי זה נזכה שה' ירחם עלינו וישוב אלינו וישכון בתוכנו, וממילא כל הצרות כבר יעלמו מאיתנו.

אין ספק שהדברים הללו חדים וברורים ומובנים לכל מי שהאמת נר לרגליו והשכל הישר יוקד בראשו, ואנו מודים למלך העולם על שגילה לנו זאת בצורה ברורה ולא הותיר אותנו באפילה. אלא שבכל זאת מיתמרת ועולה שאלה מעניינת בראשו של כל אדם הקורא את הדברים הללו, שאלה הדורשת ביאור וביור:

ידוע הדבר ומפורסם העניין שבתורתנו הקדושה הכל מדויק ומדוקדק, ואין דבר כזה 'מקרה או סתם'. וכיון שכך, נשאלת השאלה: באופן קבוע קוראים את פרשת 'ניצבים' בשבת שלפני ראש השנה. ומדוע דווקא בעיתוי הזה? למה לא בזמן יותר פיקנטי?

התשובה על כך פשוטה! בראש השנה אנו עומדים למשפט וגוזרים עלינו כל מה שיקרה איתנו במשך השנה הבאה, ובורא עולם חפץ שנזכה בדין. משום כך הבורא נותן לנו להיחשף לדברים הללו ולהפנים את הפסוק של 'וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְקֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלוֹ... וְשָׁב ה' אֶלְקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶיךָ, כדי שנאמץ את הסגולה הזו וננצל את קירבת ה' ובזכות זה נפעיל עלינו את מידת הרחמים ונזכה בדין, וכעת נגלה לקוראים היקרים את הסוד הגדול:

מי שמנצל את הימים הללו ושב בתשובה כראוי, לא רק שהוא מפעיל עליו את מידת הרחמים והוא זוכה בדין בראש השנה, אלא הוא גם זוכה לתשובה מושלמת ברמה גבוהה ביותר - ואפילו עוון חילול ה' החמור שצריך ייסורים למרקו, גם זה נמחל לו באותו רגע.

[נ.ב. אדם העושה תשובה ביום רגיל מימי השנה - אזי הוא מקבל את המחילה המושלמת על ידי תהליך, כמבואר בגמרא בסוגיית 'ארבעה חילוקי כפרה' (יומא פ"ו ע"א). אבל כאשר האדם עושה תשובה 'בעשרת ימי תשובה', באותו רגע הוא זוכה למחילה מושלמת ללא שום תהליך, אפילו על עבירות חמורות כמו חילול ה' (עיין בספר 'המפתח' על הרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ו, ד"ה ומיד היא מתקבלת)].

משום כך מעוררת אותנו התורה לתשובה המושלמת דווקא בפרשת ניצבים, מפני שבימים אלו ניתן להשיג את התשובה המושלמת ברגע אחד, ועל ידי זה להגיע לראש השנה מוכנים כראוי.

כאן תם המאמר, אך כאן גם המקום להשחיל פרט פצפון המכיל בתוכו המון:

הזכרנו מקודם 'שהדור האחרון' הוא דורו של משיח - שזה בעצם הדור שלנו, כפי שאנו רואים בחוש שכל סימני הגאולה התקיימו בדורנו, בהתאם לרשימת הסימנים שמסרו לנו חכמנו ז"ל במשנה (סוטה ט' ט"ו).

אך מה אנחנו עושים עם המידע הזה? האם אנו בכלל מחכים למשיח? לא נעים להגיד, אבל אם היינו מחכים לו - הוא כבר היה בא מזמן.

מי אמר? רבינו הגדול 'החפץ חיים', ומעשה שהיה כך היה:

לפני כ-190 שנה חיפשה קהילת בריסק רב לעירם, וראשי הקהל נתנו עיניהם ברבי יוסף דוב הלוי

פרשת נצבים

סולובייצ'יק [המכונה 'הבית הלוי' על שם ספריו], שהיה אז מכהן כרב בעיר סלוצק שבליטא.

שלחו ראשי קהילת בריסק משלחת נכבדה לסלוצק בכדי שתציע לבית הלוי את משרת הרבנות בעירם, אך הרב התחמק מהם ואמר:

סלוצק היא עיר קטנה ומשרת הרבנות בה אינה תופסת את כל יומי, ואני יכול לנהל את ענייני הקהילה וגם לעסוק בתורה. אך העיר בריסק גדולה והטרדות בה מרובים, וקשה מאוד לנהל בה את ענייני הרבנות וגם להגות בתורה. משום כך הנני מעדיף את 'סלוצק' הקהילה הקטנה, ואיני חפץ לקבל את תפקיד הרבנות בעיר בריסק.

שבו השליחים לבריסק בידיים ריקות וסיפרו לראשי הקהל את הדברים כהווייתם, אך ראשי הקהל לא התייאשו והם שלחו משלחת נוספת אל הבית הלוי, אך גם הפעם הרב סירב לקבל את המינוי - וראשי הקהל כבר התייאשו מהרעיון שהבית הלוי יכהן כרב ראשי בעירם.

לפתע קם עסקן אחד מתוכם ואמר: ידידי היקרים, יש לי תוכנית כיצד לשכנע את הבית הלוי לבוא אל עירנו, וברשותכם אני יוצא לדרך...

הגיע העסקן אל הבית הלוי, ואמר לו: רבינו 30,000 ! יהודים מחכים לך. תמה הרב ושאל: מחכים לי 30,000 יהודים? היכן? והשליח הסביר את עצמו: בעיר בריסק יש קהילה של 30,000 איש והם רוצים שהרב ינהיג אותם, וכולם מחכים לרב. שמע הבית הלוי את הדברים ואמר: מה באמת 30,000 ? איש מחכים לי? אם כן אני מיד בא, והרב יצא לדרך.

הסיפור הזה הגיע לאוזני החפץ חיים, והוא פרץ בבכי ואמר: אם 30,000 איש שחיכו לבית הלוי - גרמו לו לשנות תוכניות ולהגיע, אין ספק שאם עם ישראל היה מחכה למשיח באמת, הוא כבר מזמן היה בא! אלא מה, אנחנו 'אומרים' שאנו מחכים למשיח, אך במציאות אין לכך מספיק כיסוי.

וכדי לסבר את האוזן נציין שאחד מגדולי ישראל אמר שהציפייה למשיח צריכה להיות מאוד מוחשית, והוא המשיל זאת לאדם שחלה ונעצר לו החמצן לא עלינו - ומרגע לרגע מצבו התדרדר, והרופא בדרך אליו. כיצד הוא מחכה לרופא? ממש כך צריך לחכות למשיח, וככה באמת התנהגו גדולי ישראל.

מסופר על באבא סאלי שבערוב ימיו בריאותו הייתה רופפה וכל תנועה עלתה לו במאמצים מרובים, ולמרות זאת כאשר הוא היה נכנס לבית הכסא - הוא היה מזדרז לצאת משם מהר.

שאלו אותו בני ביתו: כבוד הרב! מדוע הנך מתאמץ כל כך להזדרז לצאת מבית הכסא, הרי זה עולה לך בסבל גדול. השיב להם הרב: בכל רגע ורגע אנו מצפים לביאת המשיח. ומה יהיה אם המשיח יגיע ובדיוק אהיה בבית הכסא? וכי זה ראוי?

סיפור נוסף מסופר על רבי לוי יצחק מברדיצ'ב שביתו השתדכה במזל טוב והכינו את המודעה על החתונה וכתבו שהחתונה תיערך בעזרת ה' בברדיצ'ב, והרב מיד תיקן אותם וניסח את המודעה כך: החתונה תיערך בעזרת ה' בירושלים הבנויה בתאריך פלוני, ואם חלילה המשיח לא יבוא עד אז, אזי החתונה תיערך בברדיצ'ב.

כמו כן מסופר על אחד מגדולי ישראל שישב ללמוד ולפתע מישהו אמר בקול באותו חדר "הוא בא"!

פרשת נצבים

באותו רגע התנער הרב מכיסאו ושאל בשמחה: מי, המשיח?
הרב היה כל כך ער לביאת המשיח, עד כדי כך שהוא קישר זאת לכל משפט ששמע.

סיפורים אלו הם 'דוגמית' מתוך סיפורים רבים המלמדים אותנו מה זה "ציפיה בחוש למשיח", ציפיה אמיתית עם כיסוי מלא. ומה איתנו? כיצד אנו מצפים למשיח? האם אנו בכלל מחכים לו?

אלא מה, יש כאלו הטוענים שהישועה כבר הגיעה! ברוך ה' יש לנו מדינה קטנה וחמודה, יש לנו אפילו המנון על רמה שמילותיו הכבירות הם "עוד לא אבדה תקוותנו... להיות עם חופשי בארצנו"... זכינו כאן להפריח את השממה ולייבש ביצות ולגדל פרות ותרנגולות ומטעים מפוארים של תפוזים ובננות, האם אין זו 'הגאולה בשלמותה'?

את התשובה על כך מעביר לנו החפץ חיים הקדוש בסיפור הבא:

בתקופת החפץ חיים בולגריה זכתה לקבל עצמאות - והנושא הזה עשה רעש בכל העיתונות, ובעיתון המקומי 'המליץ' שהיה באותה תקופה נכתב כך: בולגריה כבר זכתה לעצמאות, בקרוב אצלנו היהודים.

כאשר נודע הדבר לחפץ חיים הוא מירר בבכי ואמר: האם זו היא תקוות העם היהודי במשך 2000 שנה? להיות עצמאים? וכי זו הייתה משאת נפשו של רבי שמעון בר יוחאי? אולי של האר"י הקדוש?

חלילה! משאת נפשו של העם היהודי מאז ומתמיד הייתה שהשכינה תצא מהגלות וכבוד שמים ימלא את העולם, ותתקיים בנו התפילה שאנו אומרים בראש השנה וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה [מושללת]. וכל עוד לא הגענו לרמה הזו, הרי שאנו בגלות.

כך הביטו גדולי ישראל על הגלות והם כאבו בכל רגע את צער השכינה, ואין ספק שכאשר הם הגיעו לעולם הבא ושאלו אותם את השאלה המפורסמת "האם ציפית לישועה"?

(שבת ל"א א'), ברור שסימנו להם על השאלה הזו 'וי' גדול.

אך מה איתנו? האם גם לנו יסמנו 'וי'?